

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 10 Sayı: 49 Volume: 10 Issue: 49

Nisan 2017 April 2017

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

BOURDIEU'NÜN TABAKALAŞMA TEORİSİ BAĞLAMINDA ÜST SINIFTAN ALT SINIFA DOĞRU HAYAT TARZI TAHAKKÜMÜ*

UPPER CLASS DOMINATION OVER SUBCLASS BASED ON LIFESTYLE IN THE CONTEXT OF BOURDIEU'S STRATIFICATION THEORY

Ahmet Zeki ÜNAL**

Öz

Bourdieu bir toplumda üç toplumsal sınıfı birbirinden ayırt eder: Tahakküm eden ya da üst sınıf; Bu sınıf her türlü sermayeye yeterince sahiptir ve kendisini diğer sınıflardan bilinçli olarak ayırır, alt sınıflara kendi değerlerini ve normlarını dayatarak varlığını sürdürür. Küçük burjuvazi: Bunlar üst sınıfı taklit ederler. Halk sınıfı: Bunların ekonomik, kültürel ve toplumsal sermayeleri zayıftır.

Çalışmamız Bourdieu'nün tabakalaşma teorisinden hareketle, toplumsal üst tabakanın hayat tarzı yoluyla sınırlarını korumasını ve dolayısıyla dışardan gelenleri dışlama stratejilerini Türkiye'de elitler ile muhafazakârlar üzerinden ele alınıp alınmayacağını irdelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Bourdieu, Hayat Tarzı, Kültürel Sermaye, Ekonomik Sermaye, Ayırım Stratejileri, Elitler, Muhafazakârlar.

Abstract

Bourdieu has distinguished three sort of social classes, the first is dominant or upper class which has efficiently all kind of capital and distinguishes itself from other classes intentionally. Besides, it survives by imposing its own values and norms upon other classes. The second is *petit bourgeois* which simulates upper class. The last one is public class who are weaker in terms of economic, cultural and social capital.

In this paper from point of view Bourdieu's stratifications theory, upper social classes approach to protect their boundaries by which lifestyle, and therefore their distinction strategies of outsiders is discussed on the basis of elites and conservatives in Turkey.

Keywords: Bourdieu, Lifestyle, Cultural Capital, Economic Capital, Distinction Strategies, Elites, Conservatives.

1. Giriş

Ünlü Fransız sosyolog Pierre Bourdieu *Distinction*'da çağdaş Fransa'daki sınıf yapısı, başka bir ifadeyle toplumsal tabakalaşma örüntüleri hakkındaki görüşünün ana hatlarını ortaya koyar. Bu eserde, gündelik yemek ve giyim tercihlerinden daha ince estetik beğeni göstergelerine kadar her türlü simgesel ayırım pratiğinin temel bir içerme ve dışlama mantığını nasıl somutlaştırdığını gösterir. Bourdieu (1984a: 56) hayat tarzı farklılıklarının "sınıflar arasında var olan belki de en güçlü bariyer" olduğunu düşünür. Beğeni, zevksizliğe de işaret eder. Simgesel ayrımlar aynı anda hem kavramsal hem de toplumsaldır. Gündelik pratik tercihlerimiz, yüksek/düşük, parlak/sönük, benzersiz/sıradan, önemli/önemsiz gibi temel kavramsal sınıflandırma biçimleri etrafında düzenlenir. Bu temel kavramsal sınıflandırmalar aynı zamanda bireylerin ve grupların tabakalaşma düzenindeki mertebelerini belirleyen birer toplumsal sınıflandırmadır. Dolayısıyla, sınıflandırma mücadelesi olarak sınıf mücadelesi, bu temel kavramsal sınıflandırmalarla ilgili çeşitli pratik kullanımlarımızı içerir. Bu sınıflandırmalar, toplumsal düzen içinde "ait olunan yer duygusu"nu dayatır ve böylece toplumsal kapanmanın içerme ve dışlama işlevlerini yerine getirir (Swartz, 2015: 256-57).

Bourdieu'nün bilimsel girişimi, toplumsal dünyanın en derin mantığının, ancak, tarihsel olarak konumlanan ve zamanı belli olan ampirik bir gerçekliğin içine dalındığında kavranabileceği gerçeğine dayalıdır. (Bourdieu, 1995: 16-17). Bu çerçevede Bourdieu'nün tabakalaşma teorisi Fransız toplumsal yapısı üzerinden üretilmiş olması açısından Fransız toplumuna özgü yanlarını taşıya bile başka toplumlara da uygulandığında o topluma özgü niteliklerle birlikte benzer bir toplumsal yapıya işaret edeceğini de düşünmektedir. Dolayısıyla teoriden hareketle Türkiye toplumunun tabakalaşma yapısı konusunda Bourdieu kadar geniş çaplı bir araştırmaya Türkiye'de henüz girilmemiş almasına karşın, küçük çapta yapılan araştırmalar hangi benzer sonuçları vermektedir?

2. Toplumsal Uzam ve Hayat Tarzları

* Bu makale, Necmettin Erbakan Üniversitesi'nin 05-07.05.2016 tarihinde düzenlediği 1. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Müslümanlar Kongresinde sunulan bildirden hareketle kaleme alınmıştır.

** Doç. Dr., Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. ahmet.unal@btu.edu.tr

Bourdieu'nün tasarladığı toplumsal konumlar uzamı/mekânı (1995: 21), mülkiyetler, yani sahip olunan mülk ve pratikler arasındaki bir mesafe sistemini dile getirdiği gibi hayat tarzları farklılığını da göstermektedir. Başka bir deyişle, konum gruplarına (ya da konum sınıflarına) "onları tarz yakınlıklarıyla birleştiren sistematik bir mülk ve mülkiyetler bütünü" karşılık gelmektedir. Toplumsal sınıf alanı, aşağıdaki diyagramda gösterildiği gibi, "fiilen kullanılabilen kaynak ve iktidar kümesi olarak anlaşılan" sermayenin miktarı ve biçimleriyle yapılır (Bourdieu 1979: 114). Bunların en önemlileri ekonomik ve kültürel sermayedir. Temel maddî hayat koşulları bağlamında en türdeş birey gruplarını inşa etmek için, Bourdieu üç boyutlu bir toplumsal uzam inşa eder. Bu uzamın üç temel boyutu şunlardır: Toplam sermaye hacmi, sermayenin bileşimi ve toplumsal istikamet.

Toplam *sermaye hacmindeki* farklılıklar sınıflar arasındaki bölünmelerin sınırlarını gösterirler. Fransa örneğinde, toplam sermaye hacmindeki farklılıklar, bir hâkim sınıftan, bir orta sınıftan ve bir işçi sınıfından oluşan üç katmanlı genel bir tabakalaşma yapısını tanımlar.

Buna bağlı olarak üç toplumsal sınıfa karşılık gelen üç hayat tarzından söz etmek mümkün olmaktadır. *Tahakküm eden sınıfın* üyeleri, ayırım kavramı üzerine kurulu bir habitusla donanmışlardır; *küçük burjuvazinin* üyelerinin habitusunu ise onların toplumsal yükselme arzuları şekillendirir. *Halk sınıfları* ise, güçlü biçimde zorunluluğun ve bu zorunluluğa adapte olmanın anlamıyla belirlenmiş, dolayısıyla fizik gücünün değerlendirilmesiyle belirlenmiş bir habitusa sahiptirler. Bu birbirinden farklı habituslar da birbirinden farklı hayat tarzları arasına toplumsal mesafeler koymaktadır ve tabakalaşmanın devamını sağlamaktadır.

Bourdieu'ye göre "toplumsal sınıflar yoktur. Var olan bir toplumsal uzamdır, içinde, her halükarda, sınıfların sanal durumda, net olmayan çizgiler halinde, verili olarak değil de yapılması söz konusu olan bir şey halinde, var oldukları bir farklılıklar uzamıdır" (Bourdieu 1995: 28).

Bourdieu, temelde 'tahakküm edenler' ve 'tahakküm altında olanlar' şeklindeki marksist dikotomiye kabul etmekte; fakat klasik Marksist sosyologlardan farklı olarak, sınıflar arasındaki mücadeleyi ekonomik alanla sınırlandırmayarak, din, siyaset, sanat ve benzeri tüm 'sembolik alan'ları kuşatan geniş bir zeminde değerlendirmektedir (Durand ve Weil 1990: 187). Diğer taraftan, Bourdieu, Weber'in 'meşruiyet' kavramından da yararlanmaktadır. Şayet toplumda bir toplumsal bütünleşme söz konusu ise; bu durum, 'tahakküm eden sınıf'ın tahakkümünü çeşitli yollarla meşrulaştırmayı başardığı anlamına gelir. Bu meşrulaştırma, tüm sembolik alanlarda birçok "yeniden üretim stratejileri" ile sağlanmaktadır.

Bourdieu, sınıfı şöyle tanımlar: "Gerçek sınıf... homojen varlığı olan, homojen düzenlemeleri benimseyen, homojen eğilimler üreten, sınıf habitusları gibi birbirine girmiş... objektif mülkiyetler, ortak mülkiyetler bütününe sahip olan eyleyicilerin tamamıdır" (1979: 112). Aslında, bu tanımın kapsamında açıklanması gereken önemli kavram "sınıf habitusu"dur. Çünkü ifade edilen diğer özelliklerin tümü, "sınıf habitusu"nun doğrudan bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Habitus, Bourdieu tarafından, toplumsal eyleyenlerin toplumsal köklerinden ve statülerinden kaynaklanan 'oluş' biçimlerini belirtmek amacıyla sosyoloji diline taşınmış bir terimdir. Bireylerin toplumsal faaliyetlerini yönlendiren içsel eğilimlerin tamamını ifade eder. Başka bir deyişle, "belli bir zaman ve mekâna ait toplumsal koşulların kafamıza yerleştirdiği kazanılmış niteliklerin, algı, takdir ve eylem şemalarının bütünü" (Ansart 1990: 41) şeklinde de tanımlanmaktadır.

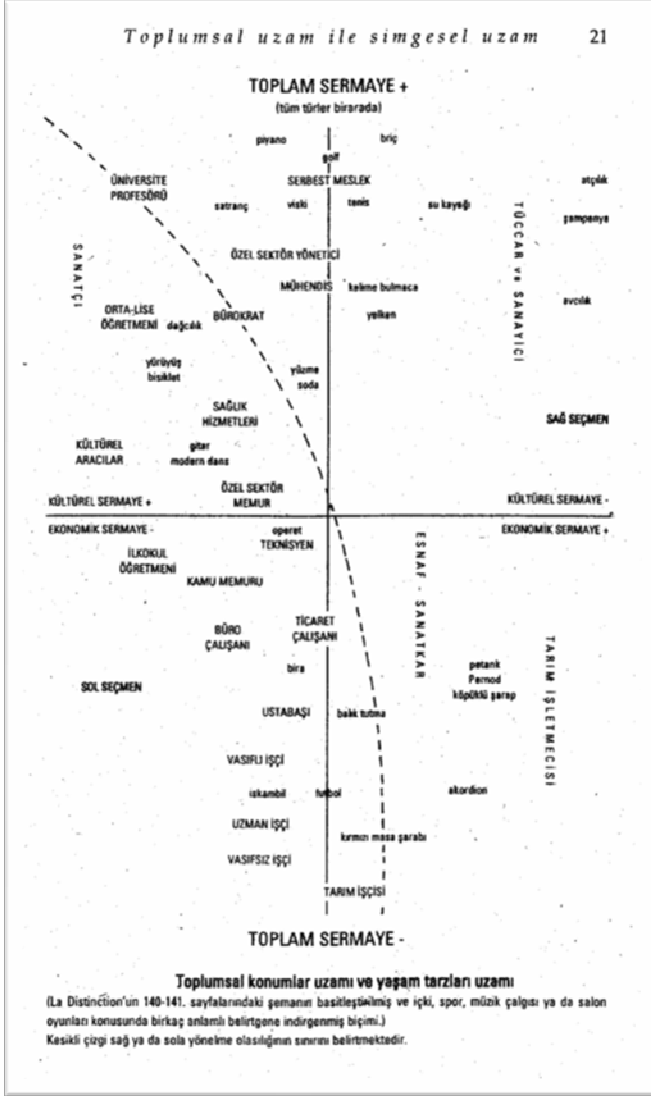
“Sınıf habitusu”, sınıf kimliğinin ve bunun gerektirdiği şartların şekillenmiş biçimi, hayat tarzının üretici ve ayırt edici esasıdır (1979: 112). Giyim-kuşam ve beslenme gibi temel ihtiyaçların giderilmesinde bile kendisini gösteren, toplumsal hayatın her alanında var olan bu farklılıkları, Bourdieu, *Distinction*'da, zengin istatistik verilere de dayanarak belirlemeye çalışır.

Müzik beğenisinden tutun da sportif faaliyetlere kadar uzanan, etik ve estetik tüm değerleri kapsayan bu farklılıklar, var olmaları bir yana; sürekli bir biçimde yeniden üretilmektedirler. Çünkü toplumsal grupların ayırt edici özelliklerinden biri de, varlığını devam ettirme çabasıdır. Dolayısıyla, toplumsal sınıflar “ayırt edilmek” isterler. “Ayırt edilmek, başkalarını isimlendirerek isimlenmektir” (Ferréol ve Noreck, 2003: 90).

Doğal olarak, “yeni üretim”in stratejilerini belirleyen; varlığını koruyabilmek için tahakkümünü devam ettirmek isteyen “tahakküm eden sınıf”tır. Günümüzde, Marx'ın sözünü ettiği anlamda sınıfların görünmemesinin sebebi, tahakküm eden sınıfın tahakkümünü, ekonomik alanla sınırlamayıp, simgesel alanlara yaymış olmasıdır (Ferréol ve Noreck, 2003: 92). Dolayısıyla, artık, “ekonomik sınıflar”dan değil, “habitus sınıfları”ndan söz etmek gerekmektedir.

3. Toplumun Sınıfsal Yapısı

Sermaye hacminin bileşenlerindeki farklılıklar, sınıfların kendi içindeki sınıf kesimlerinin sınırlarını çizer. *Hâkim sınıf*, ekonomik ve kültürel sermayenin eşitsiz dağılımıyla kendi içinde farklılık gösterir. Bir uçta yazarlar, sanatçılar, üniversite öğretim üyeleri gibi kültürel sermaye bakımından zengin olup nispeten düşük miktarda ekonomik sermayeye sahip meslek grupları bulunur. Karşı uçtaysa, ekonomik sermaye miktarları kültürel sermayeleriyle karşılaştırılmayacak kadar yüksek olan üretim, ticaret ve finansman sektöründeki büyük iş sahipleri bulunur. Bu iki uç arasında, ekonomik ve kültürel sermaye miktarları dengeli olan serbest meslek sahipleri ve kamu ya da özel sektördeki kıdemli yöneticiler yer alır. Bu üç hâkim sınıf kesimi, ileri sanayi toplumlarında hem değerli kaynaklara ve iktidar konumlarına

erişmek için, hem de kültürel meşruiyet tanımları için mücadele yürütürler. Bunlar iktidar alanındaki başat müsabıklardır (Swartz, 2015: 223).

Bourdieu (1979: 122-123, 339-341), *orta sınıf* içerisinde de kültürel ve ekonomik sermayenin dağılımında aynı farklılığın (azlık, çokluk, denge) olduğunu düşünür. Örneğin, ilkökul öğretmenleri ile (mağaza sahipleri ya da zanaatkarlar gibi) küçük iş yerlerinde çalışanlar karşı uçlarda yer alır, çünkü ilk grup ikincisine kıyasla kültürel sermaye açısından, ikinci grup ise ilkinin göre ekonomik sermaye açısından daha zengindir. Alt kademe yöneticiler, teknisyenler, büro personeli ve ikinci derecedeki sağlık hizmetlileri, basın çalışanları, sağlık ve sosyal hizmet görevlileri bu iki uç arasında yer alır. Bourdieu (1979: 354-371), arada kalmış ya da “yarı burjuva” olan bu konumların üzerinde özellikle durur ve bunları “yeni küçük burjuvazi” olarak adlandırır. Bourdieu bu yeni konumları kültürel sermaye-yoğun olarak nitelendirir, ama bunların nispeten düzensiz ya da standartlaşmamış olduğunu, simgesel mal ve hizmetlerin üretiminde uzmanlaşmış olduklarını belirtir. Profesyonelleşme ve örgün eğitim aracılığıyla iyi yerleşmiş standartlara sahip bilgi tiplerini temsil etmediklerinden, azamî oranda “kültürel gösteriş”e imkân verirler (Swartz, 2015: 224). Bu konumlar, “tüketme, para harcama ve keyif sürme sanatı”nın “yeni beğeni mercileri” haline gelmiştir. Bunlar arasında “simgesel mal ve hizmet sağlayan bütün kurumlar içinde sunum ve temsille ilgili olan meslekler (satış, pazarlama, reklam, halkla ilişkiler, moda, dekorasyon ...) [yer alır]. Tıp ve sosyal hizmet alanında (evlilik danışmanlığı, cinsel terapi, diyetisyenlik, meslekî danışmanlık, pediatri

danışmanlığı vs.), kültürel üretim ile organizasyon alanında (çocuklara ve gençlere yönelik aktivitelerde çalışanlar, özel öğretmenler ve danışmanlar, radyo ve televizyon programcıları ve yapımcıları, dergi çalışanları) son yıllarda sayıları bir hayli artan çeşitli meslekler bunlara dahildir” (Bourdieu 1979: 359). Bu meslekler, teknolojik açıdan gelişmiş ülkelerde son yıllarda hizmet ve iletişim sektörlerinin gelişmesiyle ortaya çıktı. Bunlar, simgesel şiddet aracılığıyla gerçekleşen yeni tahakküm tarzının, hâkim sınıfın kültürünün tâbi gruplara dayatılmasının belirtileridir.

En düşük toplam sermaye hacmi, *işçi sınıfını* tanımlar. Bourdieu işçi sınıfını, ekonomik ve kültürel sermayenin hâkim ve orta sınıfkine kıyasla düşük olmasıyla tanımlar. İşçi sınıfının karşı karşıya olduğu çok daha büyük ekonomik kısıtlılıkların, kültürel sermaye biriktirme imkânlarını da sınırladığına özellikle dikkat çeker. Ekonomik ve kültürel sermayedeki görece farklılıklar, vasıflı, yarı vasıflı ya da vasıfsız kol işçileri ve tarım emekçileri gibi işçi sınıfı meslekleri arasında gözlenebilir (1979: 114). Ama Bourdieu, işçi sınıfının kendi içindeki farklılıkları çözümlenmekle pek ilgilenmez. Hâkim sınıflar onun eserlerinin asıl odağını oluşturur (Swartz, 2015: 225).

Bourdieu'nün modelindeki **üçüncü boyut**, grupların ve bireylerin sermaye hacmi ile bileşiminin zaman içinde nasıl değiştiğiyle ilgilidir. Sermaye hacmi ile bileşimindeki değişiklikler grubun geleceğini belirler. Bourdieu, bir sınıfın toplumsal istikametinin, mensuplarının tavırlarını ve pratiklerini kesin biçimde şekillendirdiğini savunur. Bir grubun önündeki sınıfsal hareketlilik olanakları, habitusta içselleştirilen önemli nesnel yapı türlerinden bir tanesidir.

Bourdieu (1979: 123) mümkün olan üç toplumsal istikametten söz eder: Yukarı doğru sınıfsal hareketlilik, aşağı doğru sınıfsal hareketlilik ya da durgunluk. Yukarı ya da aşağı doğru hareketlilik, gelecekle ilgili fırsatlara dair sırasıyla iyimser ya da kötümser görüşler kazandırır. Bir sınıfın sayısal olarak yukarıya mı yoksa aşağıya mı hareket ettiği, geleceğe yönelik bakış açısını biçimlendirir. Bourdieu, Fransa'daki esnafın ve çiftçinin kötümserliğinin sınıf olarak aşağı doğru hareket etmelerinin yansıması olduğunu, teknisyenlerin yukarı doğru hareketininse nispeten daha iyimser olmalarını açıkladığını tespit eder. Habitus üç farklı hareket türünü açıkça ayırt edilecek biçimde yansıtır: Gelişme, gerileme ya da mevcut durumun aynı kalması (Swartz, 2015: 226).

4. Sınıfsal Ayırım Bağlamında Beğeni

Tabakalaşmanın üç boyutu -sermaye biçimlerinin hacmi, bileşimi ve toplumsal istikamet- Bourdieu'nün çağdaş toplumlardaki sınıf yapılarıyla ilgili tahlilinin genel çerçevesini oluşturur. Bourdieu, bu üç boyutun her birinde benzer konumları işgal eden bireylerin, benzer hayat koşullarına ya da benzer sınıf durumlarına sahip olduklarını iddia eder. Bu konumların aynı olduğu durumlarda, bütün kültürel ve toplumsal pratiklerde birbirine tekabül eden benzerlikler gözlemek mümkündür. Konumun aynı olmadığı durumlarda, pratikler arasında uyumsuzluklar ortaya çıkar.

Hayat tarzları modern dünyanın özellikleri arasında yer alır. Bunun anlamı, modern toplumlarda yaşayanların kendilerinin ya da başkalarının davranışlarını tanımlarken bir hayat tarzı kavramından yararlanabilecekleridir. Yaşam biçimleri insanları birbirinden farklı kılan davranış kalıplarıdır (Chaney 1999: 14). Dolayısıyla hayat tarzları insanların neler yaptıklarını, niçin yaptıklarını ve bunu yapmanın kendileri ve başkaları için ne anlama geldiğini anlatmaya yardımcı olur.

Hayat tarzları, sınıf ilişkilerinin simgesel boyutunun pratik ifadeleridir. Bourdieu, hayat tarzları uzamında mesafeleri belirleyen temel kriterlerden birinin de beğeni olduğunu düşünmektedir. Beğeni çoğu kez doğal bir yatkınlık olarak değerlendirilmesine rağmen, Bourdieu toplumsal sınıfların beğeni üzerindeki etkisini belirlemeye çalışmıştır. Bu açıdan *la Distinction* farklı toplumsal sınıfların estetik yatkınlıklarını ortaya koymaktadır.

Eyleyenler tarafından üretilen ve toplum içinde yaygınlaştırılan kültürel pratikler ve yargılar, “zevk-i selim”den “barbar” beğeniye, en meşrudan daha az meşruya doğru giden bir hiyerarşi içinde kayıtlı olan toplumsal ürünlerdir: Klasik tiyatroya sokak tiyatrosu karşıttır, binicilik ya da golfa yürüyüş ya da futbol karşıttır. Soylu kültürel alanlar (klasik müzik, resim, heykel, edebiyat, tiyatro) meşruiyet yolunda daha az soylu pratikler (sinema, fotoğraf, türkü, caz, çizgi film...) karşı karşıya konumlanmıştır. “Kültürün kutsal alanını oluşturan aşağı, kaba, bayağı, yiyici, gurursuz -başka bir deyişle doğal- beğenilerin reddedilmesi; kutsal şeylere saygısızlık edenlere sonsuza dek kapalı, arındırılmış, inceltmiş, yansız, karşılıksız, saygın beğenilerle doyurulabilenlerin üstünlüğünü onaylama anlamına gelir” (Bourdieu 1979: 7). Öyleyse kültürel alan, aynı zamanda zevksizlikler olan beğenilerin birbirine karşıt olduğu bir sınıflama sistemi olarak işlev görür: Beğeniler hem bir sınıfa aidiyeti gösteren bütünleşme faktörü olarak, hem de dışlama faktörü olarak işlev görürler. Çünkü “beğeni, toplumsal uzamda belli bir yer dolduran bir bireyin başına gelen -öyle ise yararına olan- “benzer”leri (ya da “benzemez”leri) duyumsamasını ya da sezmesini mümkün kılan pratik bir ayırma ustalığıdır” (Bourdieu 1979: 543).

Bundan dolayı, kültürel pratikler ve yargılar birçok çeşit ayırım stratejisi kurarlar (Dewerpe 2000: 57): Bütün toplumda ya da değişik toplumsal alanlarda, ayırım yapma fırsatları sınırsızdır. Giyim-kuşam, iç

dekorasyon, turizm, eğlence, spor, mutfak, vb. kültürel alanda, eyleyenlerin stratejileri konumlarına göre değişir: Tahakküm eden konumdaki bireyler muhafaza stratejilerini tercih edeceklerdir; buna karşılık, tahakküm altındaki bireyler, alanın işleyiş kurallarını değiştirmeye çalışarak bozgunculuk stratejileri uygulayacaklardır. Kültürel meşruiyet, öncelikle okul kurumu ve aile içerisinde kazanılmış, kültürel yetki kazanma mekanizmaları tarafından güçlendirilmiştir. Böylece, yüksek bir kültürel sermayeye sahip olmak ile sanatsal yetki arasında istatistiksel bir ilişki gözlemek şaşırtıcı değildir. Gerçekten, Batı toplumlarında okul unvanları “kültürel soyluluk unvanı” gibi ortaya çıkarlar. Okul kurumu, kurumsallaşmış yani toplumsal olarak onaylanmış bir biçim altında kültürel sermaye oluşturulmasını amaçlamaktadır; onun belgelendirmeye sonuçlanan uygulaması aracılığıyla, meşru beğeniler ve eserler hiyerarşisi yeniden kurulur. Fakat okul tarafından sağlanan kültürel aktarımın etkinliği, doğrudan aileden miras alınan sermayenin önemine bağlıdır. Bu anlamda okul, okul öncesi toplumsal kazanımları pekiştirir. Bundan dolayı, beğenilerin hiyerarşisini açıklamak onları toplumsal hiyerarşiyle ilişkilendirmeye bağlıdır (Ünal, 2004: 151). Böylelikle sınıfların yapısı ile beğenilerin yapısı arasında bir benzerlik gözlemlemek mümkün olur.

5. Toplumsal Uzam İle Sınıfların Beğenileri Arasında Mesafe

Bourdieu'nün *La Distinction*'da çizdiği ve yukarıda yer alan diyagramda beğeni farklılıklarını gösteren birçok örnekten bazıları özetlenmiştir. Şema toplumu iki boyutlu bir uzamda tasvir etmektedir: Kültürel sermaye/ekonomik sermaye ilişkisi ve toplam sermaye boyutları. Beğeniler toplumsal konumlarla korelasyon içinde yer almaktadırlar.

Bol miktarda sermayeye sahip aktörlerden oluşan hâkim sınıf, maddi yetersizliklerin ve bunun sonucu olan geçim zorunluluğunun dayattığı pratik ve zamansal kısıtlamalardan bağımsızdır. O nedenle “hayat tarzı giderek Weber'in “hayatın sivilizasyonu” dediği şeyin, yani şarap veya peynir seçimi, ya da yazlık ev dekorasyonu gibi çok çeşitli pratikleri yönlendirip düzenleyen sistemli bir bağlılığın ürünü haline gelmeye başlar” (Bourdieu, 1979: 55-56).

Bu hâkim sınıf, toplumun geri kalanı için “zevk-i selim”i, meşru kültürü tanımlayarak ve dayatarak, bir ayırım stratejisi yoluyla konumunu elinde tutmaya çalışır. Bu amaçla ayırımı çok iyi kullanır: Ayırım yoluyla özel bir kimliği olumlar ve onu meşrulaştırır, aynı zamanda yine ayırım yoluyla herkese belli bir toplumsal dünya görüşü dayatır. Onun mensupları genellikle, kültürel metaları kendilerine mal etmeye izin veren değişik tipte sermayeler biriktirirler. Vücut spreyinden tutun da gündelik diline, ev döşemesine ya da ikametgâh yerlerine kadar ayırım yapmaları söz konusudur. Öte yandan, bir uygulama yaygınlaştığı an, ayırmacı gücü ondan alınır, hâkim sınıfların mensuplarına ayrılmış olan bir başkası onun yerine ikame edilir. Onun kültürle ilişkisi gevşeklik, serbestlik ve ikinci dereceden okuma biçiminde gerçekleşir. Fakat eldeki sermayenin yapısına göre, iki karşıt fraksiyonu birbirinden ayırt etmek mümkündür: Daha çok ekonomik sermayeyle donanmış olan (büyük endüstri ve ticaret şirketlerinin patronları) *eski burjuvazi* ve daha çok kültürel sermayeyle donanmış olan (özel sektörün üst düzey kadroları) *yeni burjuvazi*. Eski burjuvazinin kurucusu olan üretim ve birikimin çileci ahlakına karşılık, yeni burjuvazi tüketimin hazcı ahlakına sahiptir. Hâkim sınıfın tahakkümü altında olan kesime gelince, onlar, ekonomik sermayeden daha çok kültürel sermayeye sahiptirler. Mühendisler, profesörler, entelektüel meslek gruplarından oluşmaktadır. Bundan dolayı iki hayat tarzı birbirine karşıttır: Birincilerin lüks beğenilerine karşılık ikincilerin çileci aristokratlığı (okumalar, klasik müzik, tiyatro) söz konusudur (Bourdieu 1979: 215).

Dolayısıyla, hâkim sınıfın maddî engellerden kurtulmuş olması, doğal işlevleri biçimselleştirip stilize etmesine, bunlara bir seçkinlik duygusu yüklemesine imkân verir. Sanatta estetiğe yatkınlık, bir eserde formu içerik karşısında yüksek bir seviyeye koyar. Yetkin olmayan bir gözün de anlayabileceği temsili imgeden ziyade, entelektüel olarak şifresi çözülmesi gereken soyut düzenleme, sanatsal duyarlılığın göstergesi haline gelir. Benzer şekilde, hâkim sınıfın giyim kuşam beğenisi, bedeni rahat edeceği şekilde örtmeyi değil, form ve stili öne çıkarır. Yeme içmede, açlığı gidermek gibi sıradan bir işlev, görgü kurallarının ve sosyalleşmenin hâkim olduğu törensel bir ritüel halinde biçimselleştirilir. Vücut bakımı bile, beden dayanıklılığı, sağlığı ve güzelliği üzerine odaklanan ince bakım biçimleri altında stilize edilir (Swartz, 2015: 233).

Bu çözümler, örneğin orta sınıfların, beğenileriyle, alt sınıflardan uzaklaşma ve üst sınıflara yaklaşma arzusunu gün yüzüne çıkarmaktadır. Üst sınıflar ise varlığını devam ettirmek amacıyla sürekli ayırt edici başka göstergeler bulmak zorundadırlar. Dolayısıyla bu sınıflar her zaman ayırım, yani alt sınıflardan farklı olma peşindedirler. Bu da bazı eserleri, ya da beğenileri “seçkin”den “sıradan”a dönüştüren bir dinamiği harekete geçirir. Böylece, burjuvazi, “sonradan görmeler”in “sıradanlığı”ndan kendi beğenileriyle farklılaşmaya çalışır.

Küçük burjuvazinin mensupları belirli bir sayıda objektif ortak özellikleri paylaşırlar, fakat toplumsal kimlikleri, kültüre karşı saygıları, “kültürel iyi niyet”leri içinde belirginleşir. Küçük burjuvazi toplumsal alanda orta bir konum işgal eder, fakat bir toplumsal yükselme isteğine de sahiptir. Kurulu

toplumsal düzene derinden saygılıdır ve bazı istisnalar dışında, ahlak alanında tutucu görünür. Küçük burjuvazinin mensuplarının özelliklerini, toplumsal yükselme isteklerine bağlı tutucu iradecilik, tutkularında kısıtlanmışlık üzerine kurulu bir habitus şekillendirilir. Bunlar, işçi sınıfıyla özdeşleşmekten kaçınmaya çalışan, ama öykündüğü hâkim sınıfın hayat tarzını geliştirmek için gereken olanaklara da sahip olmayan bir sınıfın arada kalmışlığını taşıyan “gerginlik” [tension] ve “özentilik” [pretension] yatkınlıklarıdır (Swartz, 2015: 245). Bu sınıfın mensupları soylu uygulamaları “taklit” edecekler ya da ikame uygulamalara teslim olacaktır.

Küçük burjuvazi, işçi sınıfından farklı olarak, temayüz oyununa katılır, ama hâkim sınıfın hayat tarzlarını tam anlamıyla temellük etmesini sağlayacak ne sermayeye ne de habitusa sahiptir. Hâkim sınıfın belirlediği standartları taklit etmeye çalışır; ama hâkim sınıf estetiği, kültür dünyasına teklifsizce ve bildiği bir dünya olarak katılırken, küçük burjuvanın “temayüz etme gayreti” beceriksiz bir özentiye ele verir (Bourdieu, 1979: 58). Küçük burjuvazi sınıf atlama hevesi ile gerçek imkânları arasında sıkışıp kalmıştır, dolayısıyla “hevesler ile imkânlar arasındaki açık uyumsuzluk yüzünden özenti diye algılanan” (Bourdieu, 1979: 176) pratikleri üretir. Fakat “bayağılık yapmak”, yani halkın yaptığı gibi yapma korkusu ile “ayrıcalıklı yapmak” yani burjuvanın yaptığı gibi yapma isteğinin belirlediği süregiden bir gerilimi yaşarlar (Bourdieu, 1979: 219).

Toplumsal alanın çoğunluğunu oluşturan halktan sınıflar “zorunlunun seçimi”ne mahkûmdurlar. Yoksunluklar onları estetik uygulamaların bedelsizliğini gerektiren beğenilere ya da seçimlere iter. Örneğin “sade ve temiz” evler, “basit” giyecekler tercih etmek diğer bütün sınıflardan daha çok işçilerde görülür. Onların habituslarından olan ikinci özellik, dayanıklı besinler seçiminin ya da güç egzersizlerine ilginin kanıtladığı yiğitliğin/erkekliğin boyutu olarak fizik gücüne değer vermedir. Bu pratikler çalışma güçlerini satan, ama aynı zamanda bir taraftan küçük burjuvaziye diğer taraftan dişiliğe boyun eğmeyi reddeden ücretlilerin nesnel durumlarıyla ilişkilidir (Bourdieu 1979: 338).

6. Tahakküm ve Simgesel Şiddet

Bütün alanlar, bireyler arasındaki tahakküm ilişkilerinden oluşan bir mücadeleye sahne olmaktadır. Tahakküm eden kişi öncelikle alanın kurallarına uyan kişidir. Alanın kurallarını bilmeyen kimselere yukarıdan bakılır; bunlar mücadeleden dışlanmışlardır, dolayısıyla tahakküm altındadırlar. Tahakküm arzusu, değerlendirme kriterleri olarak kendi kurallarını empoze etme konusunda bir rekabetle kendini gösterir. Herkes toplumsal alanın objektif kuralları olarak boyun eğdiği kuralları empoze etmeye çalışır.

Bu bakımdan, tahakküm altındaki “orijinal” olarak tanımlanabilir. Örnek olarak, habitusu gereği, bölgesel lehçe yerine “meşru” lehçeyi tercih eden bir öğrenciyi ele alalım. Bu durumda çocuk kendine özgü konuşma biçiminin, örneğin bir kentlininkinden aşağı olduğu şeklinde bir değerlendirmeye gidecektir. Böylece o tahakküm altındaki kişi olarak kabul edilir, dolayısıyla değerini düşüren şey ürettiği şeydir.

Bourdieu, bir güç ilişkisini elinde tutma arzusuyla yeni ürünlerin, simgelerin ya da referansların “süregiden üretimini” ve alanların evrimini böyle açıklar. Dil alanı da kişinin kendi resmî, “meşru” dil vizyonunu kabul ettirmek için girdiği bir çatışma merkezidir. Eğer bir birey ya da grup kendi tarzını kabul ettirmeyi başarır, bu durumda keyfi davranabilir ve dolayısıyla bu alana tahakküm edebilir. Fakat bunun için, üstünlüğünü koruyabilmesi amacıyla sürekli kendini değiştirmesi gerekir. Dolayısıyla bu mücadele, aynı sanayi pazarında olduğu gibi, “ürünler”de (dil alanı için söylemlerde) cesur bir yenilenmeye, sürekli yenilik yapmaya zorlar (Bourdieu 2001: 77, 95). Bourdieu’ye göre kültürel bir alanın dinamiğini oluşturan şey işte bu alana tahakküm etme arzusuyla motive olan sürekli yenilenmedir.

Kültürel bir alanda tahakküm ilişkileri, fiziksel bir şiddet değil, “simgesel” şiddet aracılığıyla ifadesini bulur. “Simgesel şiddet, bir toplumsal eyleyici üzerinde kendi suç ortaklığıyla uygulanan şiddet biçimidir” (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 166). Verili bir alanda, tahakküm edenler oyunun kurallarını kendilerine göre koyarlar. Diğerleri de buna tâbi olmak ya da dışlanmak, değerlendirmeye alınmamak durumundadırlar. Bu simgesel şiddet, tahakküm ilişkisini dile getiren sözcükler ve hareketler aracılığıyla, değişik biçimlerde ifadesini bulur. “Bakış, davranış, susma yahut da konuşma biçimleri (beğenmeyen bakışlar, azarlayan bir ses ya da hava...) gibi pratiklerin modelleri kurnazca, ısrarlı ve imalı oldukları için geçersizleştirilmesi o kadar zor ve güç olmayan buyurganlıklarla yüklüdür (ergenlik krizleri, eşler arasındaki krizler gibi, aile ünitesine özgü krizler nedeniyle açıkça ifşa ediliveren işte bu gizli koddur: İsyanın şiddeti ile ona yol açan nedenler arasında görünen oransızlık, en zararsız eylemlerin ya da sözlerin artık emirler, tehdit, ihtar, uyarı, korkutma gerçekliği içerisinde kavranıyor olmasından ve yol açtıkları isyanın ve bilincin ötesinde uygulamayı sürdürdükleri şiddet oranınca ifşa olmasından kaynaklanmaktadır)” (Bourdieu 1980b: 219). Böylece yüklü olduğu bu buyurganlık aracılığıyla tahakkümü icra eder.

7. Bourdieu’cü Sınıf Analizini Türkiye’de Uygulamak

Türkiye toplumu hakkında Bourdieu’nün tabakalaşma teorisinden hareketle çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bunlar Bourdieu’nün Fransa toplumu çapında yaptığı büyüklükte kapsamlı olmasa da

Türkiye'nin toplumsal yapısı hakkında çeşitli nüanslarla birlikte Bourdieu'nün teorisine paralel bilgiler sunmaktadır. Türkiye'de büyük kitlelere bakarak söylersek kolektif bir sınıf bilincinden söz etmek mümkün değildir, ancak bireyler kendi kimliklerini başkalarınınki ile karşılaştırarak toplumda özellikle bunu başka toplumsal sınıflara mensup bireylerle karşılaştırarak kurdukları için toplumsal sınıflar varlıklarını sürdürürler.

Arun'un (2014: 188) nicel araştırması sonucunda ulaştığı sonuç Türkiye'de toplumsal yaşamda, bireylerin karşılaştıkları kaynakların eşitsiz dağılımının sosyal hiyerarşiyi beslediği ve bireylerin belirli bir alan içinde, iktidar, imtiyaz veya nüfuz elde etmek üzere, alanda karşılaştıkları kaynaklara ulaşmak için mücadeleye giriştikleri yönündedir. Verilen bu mücadele, Türkiye'de sınıfsal konumu koruyacak ve dahası eşitsizliği meşru bir yerde tutacak bir biçimde cereyan etmektedir.

Sayılarla ifade etmek gerekirse Türkiye'de üst sınıf, başka bir ifade ile müreffeh zümre, % 6,1 oranla küçük bir azınlığı oluşturur. Oranın küçüklüğüne karşın sosyal yaşamlarına ilişkin memnuniyet düzeyleri yüksektir. Araştırmanın sonuçlarına göre (Arun, 2014: 183), Türkiye'deki bireylerin sosyal yaşamlarından memnuniyet düzeyleri, 10 puan üzerinden ortalama 5,5 olarak tespit edilirken, üst sosyal sınıfın sosyal yaşamına ilişkin memnuniyet düzeyi 10 üzerinden ortalama 9 puana karşılık gelmektedir.

Bu ayrıcalıklı kesime mensup bireyler, sadece hobi sahibi olmakla kalmazlar, hobi çeşitliliğine de sahiptirler. Kültürel sermayelerinin hacmi geniştir, kuşaklar boyu aktarılan algılama, düşünme ve davranışta bulunma şemaları olarak sınıf habituslarının zenginliği ve yatkınlığı üzerine okullarda elde ettikleri de eklenir. Aileden tevarüs ettikleri ile okulda aileden bir şey tevarüs edemeyenlere karşı avantaj elde etmiş olurlar ve bu avantaj bütün sosyal ortamlara sirayet eder.

Düşük gelirli, dolayısıyla temel gıda ihtiyacını zorlukla karşılayan ya da karşılayamayan, kültürel tüketimleri basitçe televizyon izlemekle sınırlı, sosyal yönden kısıtlı, kültürel sermayesi düşük olan bireylerden oluşan toplumun alt sınıfındakiler Bourdieu'nün deyişiyle sadece ihtiyacın beğenisine sahiptirler. Türkiye'de müreffeh kesimden biraz daha fazla olarak nüfusun % 10,4'ünü oluştururlar. Kültürel tüketimleri ve eğitim yoluyla edinebilecekleri kültürel sermayeleri oldukça kısıtlıdır. Yarısının (% 50,6) hobi nosyonu bile bulunmazken, diğer yarısının da çok az hobisi vardır. Araştırmada bu toplumsal sınıfın, Türkiye'de sosyal yaşamından memnuniyet düzeyi, 10 puan üzerinden sadece 1,8 puan olduğu ortaya çıkmıştır (Arun, 2014: 183).

Türkiye'de orta sınıflar üzerine yapılan araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlarda da bu kültürel sermayenin eşitsiz dağılımına dayalı ayırımın izlerini görmekteyiz. Sınıfsal avantajlarını sürdürmek için çaba sarf ederken üst sınıflara mensup bireyler dışlayıcı pratikler ve söylemlere başvurmaktadırlar: Karademir Hazır, (2014: 236) 2013'te Ankara'da orta sınıflara ilişkin yaptığı araştırmada bir grup üst ve orta sınıf görüşmecinin, sosyal ilişki kurdukları kişileri tanımlarken, sıkça "aynı dili konuşuyor olma" halini bir ölçüt olarak gösterdiklerini tespit etmiştir. Hem kültürel hem de ekonomik sermayeleri oldukça hacimli olan bu görüşmeciler için aynı dili konuşuyor olma hali, benzer seçkin eğitim sisteminden gelmek, benzer beğenilere sahip olmak ve Batılı hayat tarzına yakınlık gibi özelliklere işaret etmektedir. Görüşmeciler, sınıf farklılığını açıkça dile getirmeksizin, bu söylem üzerinden, ofisteki çaycıları, manikürcüleri veya aile yapısı kendisine uymayan ve meslekleri belirli bir düzeyin üstünde olmayan tanışları ile aralarına koymaları "gerekli" mesafeyi dile getirmişlerdir. Böylece kültürel boyutta mesafe koymak, toplumsal düzlemde insanların belki hukuk karşısında farklılıklarının olmadığı düşünülse ve iddia edilse bile kültürü içeren özellikler açısından üst sınıf tahakkümünün alta doğru cereyan ettiğini gösterir.

2010'da Ankara'da yapılan ve sınıfın ve kültürel sermayenin Türkiye'de ne şekilde bedene yansıdığını araştırmasına konu edinen bir başka çalışmada (Karademir Hazır, 2014: 241) görüşmecilerin kültürel sermaye hiyerarşisine göre sıralandıkları tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi yüksek üst orta sınıf kadınların aileden tevarüs ettikleri kültürel sermaye hacmine paralel olarak ortaya çıkan yatkınlıkla anlattıklarına göre doğruyu tutturmak için ayrıntılara azami dikkat etmek, bedene ve giyime verilen emeğin derecesini dışarıdan mümkün olduğunca belli etmemek, neyi ne zaman giyeceğini bilmek ve vücut şekline uygun modelleri ve renkleri seçebilme becerisine sahip olmak gerekiyordu. Kültürel sermayesi nispeten daha düşük alt orta sınıf görüşmecilere göre ise, en çok yaşın gerektirdiği olgunluğa ve sosyal rollere uygun düşecek şekilde seçimler yapabilmek ve toplum içine çıkarken özel ihtimam göstermek gibi kriterler önemliydi. Kültürel sınıf analizi açısından bu gözlemden çıkarılan sonuç gündelik yaşam içerisinde kimliklerin sınıflaşması, dolayısıyla incelikle işleyen sınıfsal süreçlerin sonucunda, Bourdieu'nün sınıf habitusu dediği, hiyerarşinin içselleştirilme sürecinin Türkiye'de de işlediği yönündedir.

Araştırmalar ayrıca Türkiye'de bireylerin, kültürel tüketim kalıpları ve zevkleri aracılığıyla farklı olduklarını gösterme arzusu ile motive olarak, sınıflar arasındaki sınırları çizdiklerini de tespit etmiştir (Karademir Hazır, 2016: 64-107). Kültürel formlar arasındaki alçak/yüksek ve bayağı/seçkin hiyerarşisi, toplum genelinde doğalmış gibi kabul edilirler, bu da gelişmiş toplumlarda tahakkümü uygulayanın aracı

olan sembolik şiddetin zemini oluşturur. Yetkin beğeni, nesiller aracılığıyla aktararak ve yeni kuşakların içine işleyerek, bir sonraki kuşağında da kültürel hiyerarşideki avantajlı konumlardan yer ayırtmasını sağlar.

Ankara'da üst orta sınıflar üzerine Üstüner ve Holt (2010: 37-56) tarafından gerçekleştirilen bir başka araştırmada Avrupaî kültürel bir birikime sahip olmanın Bourdieu'nün çok sıkı bir şekilde üzerinde durduğu üst sınıflarda alt sınıflara doğru sınıfsal tahakkümün aracı konumunda işlediği görülmüştür. Nitel tekniğe dayanan bu araştırma, kültürel sermayesi yüksek sınıfın mensuplarının, batılı yaşam tarzı miti etrafında kültürel farklılıklarını sergilediklerini, buna karşılık daha düşük kültürel sermayesi olan sınıfın mensuplarının ise, tüketim alanlarını yerlileştirmek suretiyle, ulusal sosyal hiyerarşide yer edinmeye çalıştıklarını göstermiştir. Buna ek olarak yerel olandan, "bayağı"dan ve "düzensiz" olandan kaçma isteğinin mekânsal yansıması olan uydu kentler (Alver, 2010) üzerine ve mekânsal ayrışma biçimlerine (Demiral, 2016) yönelen başka çalışmalarda da, bu kültürel hiyerarşinin varlığına işaret eder.

Bu hiyerarşi içerisinde modernleşme sürecinde Türkiye kuruluşundan itibaren katı baskıcı bir tutumla karşılaşmıştır. Üst sınıf modern Avrupalı bir yaşam tarzını içselleştirirken kültürel yapısı dinle ve gelenekle daha iç içe olan kesimleri kamusal alan kavramının yardımıyla da kendi çevresine ve içine girişine izin vermemiştir. İster inanç boyutunda isterse de pratikteki ritüelleri düzleminde olsun dinin toplumsal hayattaki etkilerinin görünür olmaktan uzak tutulmasını sağlamıştır. Muhafazakâr kesimden ekonomik sermaye artışı ile üst sınıfa çıkanların üst sınıfta ayrı bir grup oluşturdukları söylenebilir. Bağlı oldukları dünya görüşünün örneğin "israf" değerinden ayrılarak onlara özgüleşmiş lüks tüketim (ikametgâh ve ev dekorasyonu), onlara özgü tatil biçimi (erkek ve kadınların ayrı denize girdiği lüks oteller gibi) ve onlara özgü bir moda (tesettür modası) gibi hem alt sınıftan ayırımı hem de aynı sınıftan farklılaşmayı göstermektedir. Üst sınıfın eskileri Avrupalı yaşam tarzını sürdürürken oraya sonradan gelen geleneksellikten kopmamışlara üst sınıfın bir miti olarak modayı dayatırlar. Buna karşılık sonradan gelen muhafazakârlar ise yanlarında getirdikleri örneğin tesettürü bu moda katarak alana dâhil olurlar. Böylece gitgide bir elit dindarlığı ortaya çıkar (Güllü, 2016). Ancak üst sınıf her zaman daha ayrıcalıklılığın peşinde olarak başkasının eline geçen alanı ya da zevki "bayağı"ya indirgeyerek terk eder, yeni zevkler keşfederek (örneğin yurtdışı daha lüks tatil) alanını korumuş olur.

8. Sonuç Yerine

Kültür ve hiyerarşi konusunda en yaygın görüş, Osmanlı'nın modernleşmesinden itibaren Alaturka ve Alafranga arasında etkin bir hiyerarşi kurulduğu yönündedir. Dolayısıyla Cumhuriyet tarihi boyunca kuruluşundan itibaren tahakkümü elinde bulunduran tabaka olarak "üst sınıf"ın toplumun geri kalanına yönelik bir "modernleştirme" çabası içerisinde olduğu görülmektedir. Bourdieu'nün teorisinden hareketle üst sınıfın yaşam tarzını alt sınıfa simgesel şiddet yoluyla benimsetme çabasını tahakküm olarak yorumlamak mümkündür. Ancak Şerif Mardin'in merkez-çevre teorisinde dile getirdiği gibi, modernleştirilme baskısı gören "muhafazakâr kesim" in zamanla elde ettiği ekonomik ve kültürel sermaye birikimi sayesinde alt sınıftan orta sınıfa oradan da üst sınıfa yükselme çabaları üst sınıfların sınırlarını zorlamaktadır. Tahakküm eden tabaka olarak üst sınıf, bulunduğu toplumsal konumu yitirmemek için çeşitli stratejilerle alttan gelenlere karşı sınırlarını koruma mücadelesi sürdürmektedir. Üst sınıfın yerlisi olmak birkaç nesilden beri orada olmayı gerektirdiği dolayısıyla sonradan gelenlerin habituslarının yetersizliği tahakküm edenlerin avantajını beslemektedir. Habitus Bourdieu'ye göre değişen ve değiştiren bir güce sahip olduğuna göre, yükselme ve yükseldiği yerde uyum için geliştirilen stratejiler de zaman içinde sonuç vermektedir. Aynı sınıfta olmayanlar aynı mekânları kullanamazlar, dolayısıyla karşılaşamazlar. Aynı mekânları kullananlar sık sık bu mekânlarda karşılaştıkları için birbirlerine daha fazla yaklaşabilirler. Bu yakınlık evlilik stratejilerini de yönlendirir. Yani aynı sınıfa mensup olanlar birbirleriyle evlenirler. Bununla birlikte sınıfsal yükselme stratejisi olarak evlilikler yapıldığını da söylemek mümkündür.

Çok boyutlu bir yapı olarak toplumsal alan, esasta ekonomik ve kültürel olan sermayenin hacmine ve yapısına göre, değişik sınıfları ve sınıf fraksiyonlarını karşı karşıya getirir. Batı toplumlarında olduğu gibi bizde de, giyim-kuşam, iç dekorasyon, turizm, eğlence, spor, mutfak, vb. kültürel alanda, bireylerin stratejileri konumlarına göre değişir, kültürel sermaye, özellikle okula bağlı biçimiyle toplumsal yeniden üretim tarzında gittikçe büyüyen bir rol oynar. Ancak bizde farklı olarak batılı yaşam tarzına yakınlık gruplar arasında çatışmaların özel biçimi olan simgesel çatışmanın amacı olarak sınıflama çatışmasının da zemini oluşturur. Seçkin okullardan (örneğin Galatasaray Lisesinden ve devamında Galatasaray Üniversitesi'nden) diploma almış olanlar diğerlerine göre sosyal sermayeleri hacimli bir güzergâh oluştururlar. Seçkin bir spor yapıyor olmak örneğin bir golf kulübüne ya da yelken kulübüne üyelik diğerlerine karşı bir ayrıcalığı dile getirir. Geleneksel ve modern başka bir değişle Avrupalı ve muhafazakâr kültürel etkinlikler fraksiyonlar arasında simgesel şiddetin yönünü belirler. Geleneksel ve muhafazakâr olanın aleyhinde, modern ve Avrupalı olanın lehinde ortaya çıkan simgesel şiddet sınıfın sınırlarının korunması sağlar. Beğeni aileden gelen bir algılama, düşünme ve davranışta bulunma şemaları olarak bedene yazıldığı için içine doğulan sınıf fraksiyonu eyleyenin yaşam tarzını kolay değiştirmesine imkân

vermez. Ancak zaman içinde izlediği güzergâh içinde edinmeye fırsat bulduğu tüm sermaye türleri habitusu yeniden şekillendirme imkânına yollar açabilir. Bunun örneklerine kültürel sınıfsal analizleri yaklaşım biçimi olarak benimseyen araştırmalarda çokça rastlanmaktadır.

Yine de diyebiliriz ki, sosyoloji literatüründe kültür, sınıf, tüketim ve tahakküm tartışmaları çerçevesinde bize parçalı veriler sunan dar kapsamlı çalışmalara karşın Türkiye'yi temsil edecek bir araştırma henüz yapılmamıştır. Makalemizde her birine değinmediğimiz, sadece birkaçını veri olarak kullandığımız bu kısmi araştırmalar verileri doğru ama dar kapsamlı örneklerdir. Önerimiz Bourdieu'nün Fransız toplumuna uyguladığı genişlikte bir çapta, nicel ve nitel tekniklerin birlikte kullanıldığı Türkiye toplumunu temsil edecek büyüklükte bir örneklem seçimi ile araştırmayı gerçekleştirmek. Belki de bu sayede hem Türkiye toplumunu daha fazla gerçeğe yakın resmedebilen bir araştırma yapılmış olacaktır, hem de Fransız toplumu ile karşılaştırma imkânı yoluyla varsa kendine özgünlüğünü ve farklılığını ortaya çıkarabilmek mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- ALVER, Köksal (2010). *Steril Hayatlar*, Ankara: Hece.
- ARUN, Özgür (2014). "İnce Zevkler - Olağan Beğeniler: Çağdaş Türkiye'de Kültürel Eşitsizliğin Yansımaları", *Cogito*, sayı: 76, s. 167-191.
- BOURDIEU, Pierre (1979). *La Distinction. Critique sociale du jugement*, Paris: Minuit.
- BOURDIEU, Pierre (1995). *Pratik Nedenler*, (Çev. Hülya Tufan), İstanbul: Kesit.
- DEMİRAL, Seran (2016). "Sosyal Tabakalar ve Kentsel Katmanlar: İstanbul'da Mekânsal Ayrışma Biçimleri", Sunar, L. (Ed.) *Türkiye'de Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik* içinde, İstanbul: Matbu, s. 315-339.
- DEWERPE, Alain (2000). "La "Stratégie" Chez Pierre Bourdieu", Robbins Derek (Éd.), *Pierre Bourdieu*, 2. cilt, Londra: Sage Publications, s. 53-68.
- FERRÉOL, Gilles ve Jean-Pierre NORECK (2003). *Introduction à la Sociologie*, Paris: A. Colin.
- GÜLLÜ, İsmail (2016). *Toplumsal Tabakalaşma ve Dindarlık Beyaz ve Altın Yakalılar*, Ankara: İlahiyat.
- KARADEMİR HAZIR, Irmak (2014). "Bourdieu Sonrası Yeni Eşitsizlik Gündemleri: Kültürel Sınıf Analizi, Beğeni ve Kimlik", *Cogito*, Sayı 76, s. 230-261.
- KARADEMİR HAZIR, Irmak, Sibel KALAYCIOĞLU ve Kezban ÇELİK (2016). "'Orta Sınıf'ların Farklı Kesitleri: Sınıf Geçmişi, Kültür Pratikleri ve Mesleki Statü", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi / Journal of Sociological Research* Cilt / Volume 19 Sayı / Number 2 (Ekim/October 2016), s. 64-107.
- RİTZER, George (2011). *Modern Sosyoloji Kuramları* (Çev. Himmet Hülür) Ankara: De Ki.
- SWARTZ, David (2015). *Kültür ve İktidar* (Çev. Elçin Gen) İstanbul: İletişim, 3. b.
- ÜNAL, Ahmet Zeki (2004). *Sosyal Tabakalaşma Bağlamında Pierre Bourdieu'nün Kültürel Sermaye Kavramı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÜSTÜNER, Tuba ve Douglas B. HOLT (2010). "Toward a Theory of Status Consumption in Less Industrialized Countries", *Journal of Consumer Research*, 37 (1), s. 37-56.